

Spanyolország könyvtárügyéről

Tanulmányúton Spanyolországban

Kovács Emőke

1991 őszén két hétig ösztöndíjas utazás keretében módomban volt bepillantást nyerni a spanyol könyvtári életbe. Az útra azért készültem nagy várakozással, mert kíváncsi voltam, hogy a sokat emlegetett hasonlóság a spanyolországi és magyarországi fejlődés között tetten érhető-e a könyvtárügyben is. A szakirodalom alapján igyekeztem alaposan felkészülni az útra, és ezt jól is tettem, mert a szervezésért felelős minisztériumi ügyintézők szegényes nyelvismerete lehetetlené tett bármilyen helyszíni rögtönzést. Szokásos úttijelentésemet a részletek iránt érdeklődők a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban megtalálhatják. Itt a kiemelésre érdemes dolgokról szólnék, bevezetőül azokhoz a cikkekhez, melyek megírására kintjártamkor kértem fel a szerzőket.

Alapos, még inkább átfogó képet nem sikerült nyemem a spanyol könyvtárügyről, mert ebben illetékes kollégával nem hoztak össze, és ilyen jellegű dokumentumokat sem kaptam. Benyomásaim természetesen szubjektívek.

Céljaim között szerepelt a *nemzeti könyvtár* számítógépes rendszerének tanulmányozása, ami azonban megghiúsult azon, hogy a korábbi SABINA (Sistema de Automatización de la Biblioteca Nacional) rendszert az ILIADA nevű korszerűbbel váltották fel (az ILIADA bemutatását a további oldalakon olvashatják), amely azonban lá-

togatásomkor még nem működött. Nem volt használható a régi gépi katalógus sem, illetve rendkívül megbízhatatlanul működött: a nekem szánt bemutatónál pl. nem jött létre az online kapcsolat. Bár az online katalógus nem volt tökéletes, a cédulakatalógus építését az 1986 utáni beszerzésekről már nem folytatják. Az olvasókért való aggodástól vezérelve megkérdeztem, hogy mit tesznek ilyenkor a pontos tájékoztatás érdekében? Vendéglátóm „megnyugtatót”, hogy az olvasó kénytelen tudomásul venni a megmásíthatatlant.

Nem sikerült szerencsésen megválasztanom látogatásom időpontját azért sem, mert a könyvtár, amely már 1712-ben nyilvános könyvtárként működött, ottjártamkor készült a jelenlegi épületbe költözésének századik évfordulójára is, így mindenki annak érdekében tevékenykedett. Az épület a készülődés, átalakítás jegyeit viselte magán. Megnyerte viszont a tetszésemet a bibliográfiai olvasóteremben nemrégiben elhelyezett, CD-ROM meghajtókkal ellátott hat személyi számítógép, melyeket az olvasók önállóan használhatnak. Többnyire Wilson kiadású CD-ROM-lemezeket vásárolnak, s tapasztalataik szerint az olvasók szívesen és gyakran használják a lemezeket. Spanyolországban is folyik CD-ROM gyártás. Az ISBN iroda által regisztrált könyvcímeket jelentetik meg rendszeresen. A Columbus-évfordulóval kapcsolatban a hispanica irodalom bibliográfiájának megjelentetését tervezték 1992-re, a nem kis számú dél-amerikai és afrikai spanyol irodalommal együtt, és az ICYT (Instituto de Información y Documentación en Ciencia y Tecnología) két éve megjelenteti 18 tagkönyvtárának könyvvállományát.

Az Európai Közösség könyvtári akcióprogramjairól érdeklődve megtudtam, hogy a nemzeti könyvtárban komolyan veszik ezeket a terveket, olyannyira, hogy külön felelőse van a kérdésnek.

Látogatást kértem az *Instituto de Cooperación Iberoamericana* intézmény könyvtáránál azzal a szándékkal, hogy megnézzem, mire jutottak a DOBIS/LIBIS alapú rendszerükkel, melynek használatát *Szőnyi Katalin* jelezte az 1986-os újjáról szóló beszámolóban. Időközben a DOBIS/LIBIS-ről áttértek a nemzeti könyvtár által korábban használt SABINA programra. Kérdésemre, hogy miért éppen ezt választották, amikor a nemzeti könyvtárban kudarcot vallott, a könyvtár igazgatónője azt válaszolta, hogy a döntés koráb-

ban történt. Amikor a nemzeti könyvtári kudarc kiderült, náluk már 50 000 rekord volt az adatbázisban, és nem engedhették azokat elveszni. Különbösen is, a szakirodalom alapján állíthatja, hogy teljesen mindegy a rendszer, ha a rekordszerkezet a MARC formátumot követi, akkor bármikor, bármilyen rendszerbe konvertálható a meglévő állomány. Ennek ugyan némiképp ellentmondani látszik, hogy a rögzített tételek féltése miatt nem álltak el eredeti döntésüktől.

A hispanica könyvtár elsődleges feladata, hogy kiszolgálja a fenntartó anyaintézet kutató személyzetét a hispanica irodalomról (a latin-amerikai és afrikai spanyol nyelvű irodalmat is beleértve) való bibliográfiai tájékoztatással, elsősorban a társadalomtudományok területéről. Jelentős kiadói tevékenységet is ellát a könyvtár. Kiadványaikkal és főlőspéldányaikkal 700 külföldi cserepartnerrel folytatnak cserét, Magyarországról pl. az MTA-val, az ELTE és a JATE spanyol tanszékével állnak cserekapcsolatban.

Szólni szeretnék a *PIC* nevű kulturális központi információs rendszeréről, melyhez hasonlót, azt hiszem, Magyarországon is szívesen vennének a könyvtárak és a kulturális intézmények egyaránt. A spanyol Kulturális Minisztérium könyvtári koordinációs központjában üzemelő Puntos de Información Cultural (PIC) szolgáltatás a kulturális információk összegyűjtését és szétszórását végzi országos hatókörrel, mintegy információ-elosztóként (host). A rendszerben lévő adatbázisok mind kulturális témájúak, előállítóik különböző kulturális intézmények és könyvtárak. Az IBM 4381 számítógépen futó, STAIRS alapú rendszer online hozzáférésű. 40 város csatlakozik a rendszerhez és használja az ott található információkat, rendszerint a városi könyvtárakban elhelyezett terminálokon keresztül. Lehet levélen is lekérdezni az adatbázisokat. A keresés ingyenes, csak bizonyos tételszám kinyomtatásáért kell térítést fizetni. Külön engedéllyel magáncégek is használhatják a rendszert. Tervezik, hogy videotexen keresztül is hozzáférhetővé tesszik az adatbázisokat. A rendszerben az alábbi fő területekről találhat információt a felhasználó:

- A történelmi örökség területei (levéltárak, múzeumi gyűjtemények adatai, kiállítások, építészeti örökség, ásatási területek)
- Filmszínházak, koncerttermek és színházak címei, műsorai
- Sport (élsportolók nevei, olimpiai eredmények, futballmérkőzések)

- Bibliográfiai információk (a spanyol könyvek nemzeti bibliográfiai adatbázisa, szakbibliográfiák, a nemzeti könyvtárban található külföldi bibliográfiák, központi periodika adatbázis, spanyolországi könyvek az ISBN nyilvántartás alapján)
- Címtárak (könyvtárak, múzeumok, levéltárak, könyvkiadók címei)
- Különböző információk (életrajzi ki kicsodák, tudósok, festők, stb. életrajzi adatbázisai, kulturális továbbképző tanfolyamok, rendezvények időpontjai, filatéliai információk, gasztronómiai ismeretek stb.)

Az Orvosi Információs és Dokumentációs Intézettel és a Társadalomtudományi Intézettel együtt az Országos Kutatási Tanácshoz tartozik az *Instituto de Información y Documentación en Ciencia y Tecnología (ICYT)* nevű intézet, mely az OMIKK-hoz hasonló szerepű. Sokrétű tevékenységét a következő területeken fejti ki:

- fenntartja a tudományos és műszaki könyvtárat,
- adatbázisépítést folytat különböző műszaki szakterületeken, az adatbázisokat 1991 óta CD-ROM-on is kiadja,
- online keresést folytat külföldi adatbázisokból
- dokumentumellátó központjában egy éve foglalkoznak a műszaki irodalom központi beszerzésével (telefaxon keresztül is),
- a *Revista Española* című könyvtartudományi szakfolyóirat szerkesztősége is itt működik. (Talán kevesen tudják, hogy a folyóirat nemzetközi tanácsadó testületének Jacsó Péter személyében magyar tagja is van.)
- terminológiai csoportot működtet (a műszaki terminológiával kapcsolatosan),
- megrendelésre fordításokat készítenek,
- kiemelten gyűjtik és dokumentálják a vízügyi szakirodalom halászatra vonatkozó részét, mivel az a népelelmezés alapja,
- különböző továbbképző tanfolyamokat szerveznek, térítéses alapon.

Volt az ICYT-nek egy korábbi nagyszabású terve, mely szerint egy BLDSC típusú dokumentumellátó központot kívánt felállítani. A terv végül nem valósulhatott meg. Be kellett látniuk, hogy ez egy nemzeti könyvtári léptékű vállalkozás, melyet nem vállalhatnak fel. Ehelyett a műszaki tudományos szakirodalmi ellátást igyekeznek a lehető legnagyobb teljességgel biztosítani műszaki

könyvtárak anyagából és könyvtárközi kölcsönzés útján.

Kiterjedt irodalomkutatói tevékenységet folytatnak. Az országban elsőként tették lehetővé az online hozzáférést nyugati adatbázisokhoz, bár ezt az utóbbi időben mind jobban kiszorítják a CD-ROM-on meglévő adatbázisokból történő lekérdezések, kedvezőbb áraik miatt.

Jártam még Madridban – saját szervezésben – az Expo'92 Irodában, ahol a világkiállítás információs rendszerével kapcsolatban szerettem volna valakivel tárgyalni és dokumentumot kérni. Az irodában néhány készséges fiatal hölgyön kívül nem találtam mást. Ők viszont nem érezték magukat felhatalmazva, hogy nekem bármilyen anyagot adjanak. Megadták viszont egy sevillai kolléga nevét és címét,akitől kérhetek ilyen jellegű információkat. Sajnos, érdemi anyagot levélbeni megkeresésemre sem kaptam, csupán néhány prospektust.

Kéthetes utam egyik hetét teljes egészében Barcelonára szántam. A katalán könyvtárügy meglehetősen független a spanyoltól; fő jellemzője, hogy most igyekszik saját lábára állni. Franco diktatúrája alatt még katalán szót sem volt szabad kiejteni, függetlenségüket igazán csak tíz éve élvezik, (de például a rendőrség - vendéglátóm elbeszélése szerint - még ma sem „hajlandó” megérteni a katalán szót, amiből az következik, hogy a rendőrök nyilvánvalóan spanyolok). Katalán nyelvű könyvkiadás 1962 óta létezik ismét. Problémáik nagyon hasonlatosnak tűntek számomra az erdélyi magyarokéhoz. A katalánoknak igazi önrendelkezési jogot és autonómiát azóta sikerült szerezniük, amióta Spanyolország az Európai Közösség tagja, a belépés feltétele ugyanis ez volt.

Érdekes volt számomra az a hazafias önérték, amivel a könyvtárgépesítés kérdését is kezelték. A katalán bibliográfiai intézetbe (*Instituto Català de Bibliografia*) kerül a Katalóniában beszolgáltatót öt-öt kötelezpéldány, melyeket feldolgozás után átadnak a katalán központi könyvtárnak. A feldolgozás számítógépen történik, egy itteni fejlesztésű rendszerben. Láthatóan nem kívántak a madridi nemzeti könyvtárral együttműködni. A nemzeti bibliográfiában csak katalán tárgyszavakat használnak. Kérdésemre, hogy miért nem látják el a feldolgozással egyidejűleg spanyol tárgyszavakkal is a tételeket, kiküszöbölve ezzel a párhuzamos feldolgozást, a válasz az volt, hogy kap kötelezpéldányt a madridi nemzeti

könyvtár is, ők majd feldolgozzák azt úgy, ahogyan akarják. Tudakozódtam az angol nyelvű tárgyszóhasználat felől is. Miután európai közösségi tagállamról van szó és az EK könyvtári akcióprogramjainak egyike a kiadványok kölcsönös hozzáférhetővé tétele, idővel elengedhetetlen a tételek angol tárgyszavakkal történő ellátása. Nem hisznek az egész program megvalósíthatóságában - hangzott a válasz -, elég nekik pillanatnyilag, ha képesek a saját elvárásaiknak megfelelni. A kultúrára fordítható, mindig is szűkös keretből ilyen nagyszabású vállalkozásra nem futja. Így is csak a könyvek indexelése és feldolgozása készül itt el, folyóiratdokumentáció a katalán tartományban egyáltalán nem folyik. Ha egy kutató valamilyen szakterületi információra kíváncsi, akkor kénytelen beérni az adott téma szakkönyvtára folyóiratállományának böngészésével. CD-ROM kiadás ebben a térségben egyelőre nem folyik, de tervezik.

Szólni szeretnék még a *barcelónai nemzeti könyvtárak* tekintett *Biblioteca de Catalunya*ról is. Ennek a 16. századi ispotály épületében elhelyezett könyvtárak olyan fantasztikus atmoszférája van, hogy a hívő embert imádkozásra, és mindenkit legalábbis meditálásra, olvasásra készítet. A kiváló ízléssel helyreállított műemlék épület gótikus olvasóterme a tudomány temploma, és ebben az esetben ezek a nagy szavak nem túlzóak. A század elején létrejött könyvtár állományát a Franco-diktatúra alatt szétzilálták, a régi katalán nyelvű könyveket kidobatták, céduláikat a katalógusokból eltüntették. Időközben szerencsére sikerült ezt az állományrészt is pótolni. Jelenleg a könyvtár egymillió állományát 120 fős személyzet kezeli. A feldolgozva kapott könyvek őrzésén kívül kölcsönzést is folytatnak, nem folyik viszont semmilyen központi szolgáltatás. A könyvek számítógépes adatbázisát a bibliográfiai intézettől kapott rekordokból építik, itt csupán a raktári jelzeteket rendelik a tételekhez. Az utolsó év anyaga, amely számítógépen van, a cédulakatalógusban már nem szerepel. A gépi rendszer megbízhatóan működik, 10 éves katalán fejlesztés eredménye. A retrospektív adatbevitelt csak a távolabbi jövőre tervezik. A könyvtárban van egy központi gépi katalógus is, amelyet 150 könyvtár adataiból építenek, ezt kiegészíti még egy könyvtári címtár.

A könyvtárban található egy egyedülálló különgyűjtemény is, a Cervantes-gyűjtemény, melyet a régi, ritka könyvek tárában kezelnek, benne